

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова
ІМЕМ, кафедра соціальної і прикладної психології

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Одеса – 2016

УДК 343,95

Дані рекомендації розраховані на студентів денного і заочного навчання психологічних та юридичних спеціальностей.

Рекомендації розкривають основні положення курсу, виділяють ключові моменти щодо кожної теми, дається список літератури. Крім того, виділяються теми: семінарських занять, аналіз кожної теми.

Укладачі:

Будіянський М.Ф., канд. психол. наук, професор кафедри соціальної і прикладної психології ОНУ імені І.І. Мечникова

Коваль Г.Ш., канд. психол. наук, доцент кафедри соціальної і прикладної психології ОНУ імені І.І. Мечникова

Рецензенти:

Родіна Н.В. доктор психол. наук, професор кафедри соціальної і прикладної психології ОНУ імені І.І. Мечникова

Бринза І.В. канд. психол. наук, доцент кафедри загальної і диференційної психології ПУНПУ імені К.Д. Ушинського.

Рекомендовано до друку Вченою радою ІМЕМ, протокол №5 від 23.05.2016.

Тема 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Вузлові питання по темі:

1. Зв'язок юридичної психології з правовими науками і загальною психологією.
2. Предмет і задачі юридичної психології, її структура і методологічні принципи.
3. Методи дослідження особистості в юридичній психології по способах, своєрідність їх застосування. Методи дослідження за цілями.

Основний зміст теми

Юридична психологія як складова частина загальної психології, з одного боку, і юридичних наук (криміналістика, кримінологія, право) - з іншого. Прикордонні з юриспруденцією і психологією області суспільних, технічних і природних наук.

Історичний аналіз застосування психологічних знань з метою забезпечення правосуддя й інших напрямків правоохоронної діяльності. Феодальний і середньовічний пошуковий процес. Буржуазний карний процес. Зародження психології як науки і становлення юридичної психології як науки (І.М. Сеченов, В.М. Бехтерев, С.В. Корсаков, В.П. Сербський, О.Ф.Коні). Початок ХХ століття - Г. Гросс «Кримінальна психологія», С.В. Познишев «Кримінальна психологія. Злочинні типи».

60-і роки ХХ століття - початок сучасного розвитку юридичної психології, її практична спрямованість.

Предметом юридичної психології виступають психічні закономірності діяльності й особистості людини в області правових відносин.

Задачі юридичної психології:

- 1) здійснення наукового синтезу психологічних і юридичних знань, розкриття психологічної сутності фундаментальних категорій права;
- 2) дослідження психологічних передумов (умов) ефективності правових норм;
- 3) психологічне дослідження особистості злочинця, розкриття мотивації злочинної поведінки, розробка соціально-психологічних основ профілактики злочинів;
- 4) дослідження психологічних закономірностей різних видів правоохоронної діяльності (слідчого, прокурора, адвоката, судді);
- 5) вироблення рекомендацій з удосконалення правового регулювання життя

суспільства.

Юридична психологія має визначену структурну організацію, що включає правову психологію, кримінальну, слідчо-оперативну, судову і психологію виправної діяльності.

Методологічні основи - центр ваги в пізнанні переноситься на особистість як суб'єкт діяльності: особистісний підхід, єдність свідомості і діяльності, історичний підхід.

Методи юридичної психології:

За цілями дослідження: методи наукового дослідження, методи психологічного вивиду на особистість; методи судово-психологічної експертизи.

За способами: спостереження, експеримент (лабораторний і природний); анкетний метод і тести; інтерв'ю (бесіди); узагальнення незалежних характеристик; статистичний метод.

Література:

1. Васильев В.Л. Юридическая психология. 6-е изд., перераб. и доп. - СПб.: 2009. — 608 с.
2. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Юридическая психология: Учебник. – Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. – 596 с.
3. Гаджиева Х.И. Юридическая психология Курс лекций. - Махачкала: ДГИНХ, 2011. - 299 с.
4. Еникеев М.И. Юридическая психология. Издательство:Норма, 2013. – 502 с.
5. Костицкий М.В. Введение в юридическую психологию: методологические и теоретические проблем. - К., - 1990.
6. Преступность в истории человечества: монография / Ю. М. Антонян, О. Ю. Звизжова. М.: Норма. 2012. - 208 с.
7. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология. Учебник для вузов. - М. Зерцало, 1998.

Тема 2. ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

Вузлові питання по темі

1. Рольова поведінка особистості. Рольові очікування і девіантна поведінка.
2. Свідомість і правосвідомість.
3. Соціалізація і соціальна справедливість. Дефекти правової соціалізації.
4. Криміногенність правової соціалізації в школі. Стихійні неформальні групи підлітків і дефекти правової соціалізації.
5. Психологічні механізми соціальної норми і соціального контролю. Маргінальні групи і девіантна поведінка.
6. Соціальна віктимологія і соціальні фактори віктимізації. Деструктивна

поведінка. Людина як жертва соціалізації в сучасному світі. Соціальні права дитини.

7. Фактори впливу на правову психологію населення. Вплив масової інформації на правову психологію населення. Психологія особистої безпеки людини. Психологія кримінальної відповідальності.

Основний зміст теми:

Правова психологія – розділ юридичної психології, що вивчає психологічні аспекти правовідносин у системі «людина і закон».

Людина не народжується громадянином, вона їм стає в результаті тривалої взаємодії з навколишнім середовищем. Процес правової соціалізації - це засвоєння людиною законів, правових знань і вимог, що визначають міру можливої і належної поведінки, поступове оволодіння необхідними соціальними навичками, усвідомлення своїх прав і способів їх реалізації, розуміння складних взаємин між різними людьми і соціальними.

Процес засвоєння правових норм, стандартів правової поведінки послідовно, відповідно до життєвих циклів - етапів (стадій) соціалізації особистості.

Девіантність визначається відповідністю чи невідповідністю вчинків, людини соціальним очікуванням. Девіація - відхилення від групової норми, що тягне за собою ізоляцію, тюремне ув'язнення чи інше покарання порушника.

Ціль правової соціалізації - забезпечення правомірної поведінки, що передбачає формування в особистості правосвідомості.

Правосвідомість - сфера свідомості, пов'язана з відображенням явищ, що мають правове значення, сукупність поглядів і ідей, що виражають відношення людей, соціальних груп до права і законності, їхнього представлення про належний правопорядок, правомірне і неправомірне. Правосвідомість підрозділяється на суспільну й індивідуальну.

Зв'язок правосвідомості з процесом соціалізації, правосвідомість як один з елементів свідомості особистості. Найважливіші агенти правової соціалізації, швидкість правової соціалізації.

У процесі правової соціалізації можливі соціально негативні відхилення — від здійснення незначних правопорушень до злочинів. Найбільш криміногенно-небезпечними елементами процесу соціалізації є дефекти в структурі спілкування, у соціальному контролі, у виконанні соціальних ролей, що призводить до формування в особисті перекошеної (деформованої) структури потреб. Найбільш небезпечні ці дефекти в дитячому і підлітковому віці, коли закладаються основи особистості.

Дефекти соціалізації дітей і підлітків містять те у собі: конфлікти з (дефекти сімейної соціалізації); труднощі, невдачі в школі (дефекти соціалізації в школі); контакти, зближення з деморалізованими однолітками (дефекти соціалізації в групах однолітків).

Дефекти соціалізації в родині. Виділяють наступні види неблагополучних родин:

1) криміногенна родина; 2) аморальна родина, що характеризується алкогольною і сексуальною деморалізацією; 3) проблемна родина, що характеризується постійною конфліктною атмосферою; 4) неповна родина, що має дефекти в структурі; 5) псевдоблагополучна родина, що застосовує неправильні методи виховання.

Криміногенність правової соціалізації в школі, зв'язок між недоліками в системі функціонування школи і злочинністю неповнолітніх, характеристика «важковиховуваних» дітей і підлітків.

Стихійні неформальні групи підлітків і дефекти правової соціалізації, механізм криміналізації особистості підлітків в негативних групах однолітків.

Фактори, що впливають на правову психологію населення, по своїй природі поділяються на: а) соціально-психологічні фактори, усі види соціально-психологічних явищ, закономірностей і механізмів; б) психологічно-значущі соціальні фактори, власна природа яких не психологічна (економічна, політична, фінансова, правова, управлінська й ін.), але вони, впливаючи на людей, за законами відображення детермінують психічні явища в групах і в окремих особистостей.

По тісноті зв'язку з безпосередніми причинами, що визначають стан правопорядку в суспільстві, конкретному регіоні, на території адміністративної одиниці (області, міста, населеного пункту ін. фактори поділяються на: фонові, правові, криміногенні і кримінальні).

Актуальні проблеми психологічного аналізу впливу ЗМІ на формування правосвідомості суспільної думки населення. Механізми і характер впливів засобів масової інформації у формуванні правосвідомості населення ЗМІ і суспільна думка про роботу органів правопорядку.

Особиста безпека людини і його психологія. Сильним засобом забезпечення особистої безпеки може бути знання психологічних закономірностей, керуючих поведінкою людей. Психологічні особливості забезпечення особистої безпеки в умовах матеріально-грошових відносин. Поняття психологічної дистанції.

Психологія кримінальної відповідальності - особливий напрямок юридичної психології, що обслуговує потреби кримінального законодавства і формування практики його застосування, комплекс наукових положень про механізм включення психологічних знань у процес правотворчості і правозастосування.

Підстави психології кримінальної відповідальності, взаємозв'язок кримінально-правового расового регулювання і психології.

Література

1. Будиянский Н.Ф. Юридическая психология. Учебное пособие. Одесса, 1998
2. Буткова Т.А. и др. Психологическая компетентность сотрудников ОВД Ростов-на-Дону: Ростовский юридический институт МВД России, 2010. - 87 с
3. Коновалова В.Е. Правовая психология. Харьков, 1997.
4. Прикладная юридическая психология: Учебное пособие для вузов/ Под ред. проф. А.М.Столяренко. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001.
5. Юридическая психология: хрестоматия / Сост. В.В. Романов, Е.В.Романова –

М.,2000

Тема 3. КРИМІНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Вузлові питання по темі

1. Основи вивчення й оцінки психології особистості злочинця.
2. Психологія індивідуальної прийнятності здійснення злочинного діяння.
3. Криміногенна мотивація і соціальна перцепція в злочинній поведінці.
Класифікація типів злочинців за змістом злочинної дії та злочинною спрямованістю.
4. Психологія кримінального середовища й організована злочинність.
5. Психологія злочинних груп. Типи злочинних груп.
6. Психологія кримінального насильства.
7. Психологічні аспекти віктимності жертв злочинності.
8. Соціально-психологічний моніторинг тенденцій злочинності.
9. Психологія необережного злочинця. Мотиви злочинної поведінки.
10. Злочинність неповнолітніх, її мотиви.
11. Психологія страху й агресії як складова частина злочину.

Основний зміст теми

Психологія особистості злочинця - сукупність негативних типологічних якостей індивіда, що обумовили скоєне ним злочинне діяння певного типу і виду. Вивчення, особистості злочинця як суб'єкта злочинної поведінки є центральним. Задача його - пізнання тієї сукупності психологічних властивостей, що визначили суб'єктивну необхідність і можливість здійснення людиною дій, що кримінально караються.

Психологічна структура особистості злочинця містить у собі властивості що обумовлюють: криміногенно значиме сприйняття тих чи інших соціальних умов і ситуацій; мотивацію до злочинної поведінки; прийнятність злочинної мети, що визначається кримінальним способом реалізації мотивів; можливість досягнення злочинної мети.

Типи криміногенності особистості, їхні психологічні особливості; рольові особливості психології особистості злочинця.

Найважливішу відмінну рису особистості, що володіє схильністю до здійснення злочинної дії, складає психологічна прийнятність такої дії як способу задоволення потреби чи вирішення проблемної ситуації. Особистісні фактори індивідуальної прийнятності злочинного способу поведінки, прийнятність різних

способів злочинних дій.

У психологічному механізмі злочинної поведінки прийняття суб'єктом злочинної мети є центральною ланкою. Кримінальна мета у суб'єкта виникає внаслідок особистісної прийнятності злочинного способу задоволення потреби чи вирішення проблемної ситуації. Необхідність прийняття мети визначається спонуканням - мотивом. Виникнення мотиву і прийняття мети обумовлюється особистістю своєрідним сприйняттям і оцінкою зовнішніх умов і обставин ситуації, тобто процесом соціальної перцепції.

Криміногенні мотиви і криміногенний зміст соціальної перцепції виступають умовами, що сприяють прийняттю кримінальних цілей (способів) дій у породженні злочинної поведінки.

Найважливішою психологічною характеристикою кримінального середовища є суб- культура. Кримінальна субкультура – це духовне життя відносно обмеженої частини суспільства, а саме громадян кримінальної спрямованості. Коли говорять про субкультуру, то мають на увазі кримінальні традиції, звичаї, жаргон, татуювання, неформальні норми поведінки й особливості проведення дозвілля. Кримінальна субкультура є основним механізмом криміналізації спільнот і насамперед молодіжного середовища.

Основні елементи кримінальної субкультури, кримінальні норми (правила) поведінки в злочинному середовищі, стратифікація — як специфічний елемент кримінальної субкультури, кримінальне спілкування, інтеграція кримінального середовища.

Під традиційною злочинною групою розуміють неофіційну спільність людей, що здійснюють спільну діяльність, спрямовану на досягнення кримінальних цілей. Злочинна група — це різновид малої групи, що має наступні характеристики: чисельність і склад учасників, організованість і структура, ціннісні орієнтації і групові норми, особливості взаємин усередині групи і з іншими співтовариствами, зміст діяльності.

За ознакою статті злочинні групи можуть бути одностатеві (переважно чоловічої статі); змішані (за участі осіб чоловічої ті жіночої статі).

Одна з характеристик кримінальних груп - це етнічний чи національний склад її членів, У залежності від їхньої криміналізації й організованості, злочинні групи поділяються на: предкримінальні групи й організовані злочинні групи.

Кримінальне насильство - ряд заборонених законом фізичних чи психічних дій, які вчинюються по відношенню до їхніх осіб всупереч їх волі і бажанню, що заподіюють їм фізичну і моральну шкоду. Багато в чому тотожним йому є поняття агресії. Психологічний «корінь» насильства полягає у твердій психологічній залежності агресора від об'єкта агресії.

Генезис схильності до насильства, особливості психологічного складу насильницьких злочинів.

Віктимологією називають науку, що займається дослідженням жертви. Мета кримінальних досліджень – виявлення причин і умов, при яких людина виявляється жертвою злочину. Прийнято виділяти психологічні аспекти віктимності (спеціальну віктимність) і віктимність загальну, пов'язану зі статтю,

віком, соціальною роллю і соціальним статусом жертви. Недооцінка ролі психологічних аспектів поведінки злочинця і жертви ускладнює впровадження результатів кримінологічного-віктимологічних досліджень у практику.

Сутність і задачі соціально-психологічного моніторингу порядок проведення соціально-психологічного моніторингу. Моніторинг — постійне спостереження за ситуацією зі злочинністю. Кримінологічний моніторинг — систематичне вивчення й оцінка внутрішніх соціально-психологічних передумов злочинності і тенденцій їхньої зміни в співвідношенні з аналізом соціальних умов.

Типологічні схеми особистості злочинця:

- за ознаками анти громадянської спрямованості: випадковий, ситуаційний, хитливий, злісний, особливо небезпечний;

- за ступенню суспільної небезпеки і її кримінальної активності: особливо небезпечні (активні антисоціальні); десоціалізовані небезпечні (пасивні асоціальні) хитливі, ситуативні.

Типи особистості корисливих злочинців за мотиваційними критеріями: «стверджуючийся» («самосдверджууючийся»); «дезадаптивий» (чи «асоціальний»); алкогольний, «ігровий» (потреба в ризику, гострих відчуттях); «сімейний» (розкрадачі і хабарники).

Єдине і головне джерело злочинної поведінки - відчуження особистості, основи якого закладаються шляхом її психологічного, емоційного відчуження в дитинстві. Переростання агресивної поведінки в дитячому віці в протиправну і злочинну в підлітковому і юнацькому віці.

Психологічні аспекти необережної злочинності (побутова і професійна необережність) та індивідуальні особливості.

В основі злочинної поведінки лежать наступні мотиви: самоствердження, захисна мотивація, мотиви заміщення, ігрові мотиви, мотиви самовиправдання.

Література:

1. Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. психология преступника и расследование преступлений. - М., 1996.
2. Антонян Ю.М., Голубев В.П., Кудряков Ю.Н. Личность корыстного преступника. Томск, 1989.
3. Бочелюк В.Й. Юридична психологія. Навч. пос. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 336 с.
4. Зелинский А.Ф. Криминальная психология. - К., 1999.
5. Малкина-Пых И.Г. Психология поведения жертвы Серия: Справочник практического психолога. М.: Эксмо, 2006. — 1008 с.
6. Пирожков В.Ф. Криминальная психология. - М: Ось-89, 2001
7. Прикладная юридическая психология.: Учеб. пособие для вузов /Под ред. проф. А.М. Столяренко-М.:ЮНИТА-ДАНА, 2001.
8. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология. Учеб. для вузов,. - М.: Изд-во «Зерцало», 1998.
9. Шнайдер Г.Й. Криминология. – М., 1994.

Тема 4. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ЮРИСТА

Вузлові питання по темі

1. Основи психології особистості юриста
2. Структура професіограми діяльності по здійсненню правосуддя: соціальна, реконструктивна, комунікативна, пошукова, організаційна і посвідчувальна.
3. Короткі юридичні професіограми: судді, прокурора та його помічників, адвоката, експерта-криміналіста, юристконсульта, інспектора карного розшуку, митника, дільничного.
4. Роль зовнішніх факторів у підвищенні ефективності юридичної практики.
5. Професійна спрямованість особистості юриста.
6. Здатність юриста. Професійна майстерність юриста і його психологічні складові.
7. Професійно-психологічна підготовленість юриста.

Основний зміст теми

Специфіка юридичної професії – правове регулювання, почуття підвищеної відповідальності й особиста відповідальність, суворе додержання закону.

Проблема особистості – одна з найважливіших проблем в сфері права й діяльності юридичних органів.

Професіоналізм юриста складається в тому, що він володіє не тільки знаннями, навичками й уміннями, але й розвинутий як особистість у загальному і професійному відношенні.

Взаємозв'язок професіоналізму фахівця з успішністю його діяльності. Теоретико-методологічні передумови практичних рішень проблеми особистості в правоохоронних органах. Макроструктура правової психології особистості.

Психологія особистості цілісна, системна, структурна і ієрархічна. Психологія особистості в будь-якому віці при всій її стійкості безпинно міняється. Сутність особистості, її основні психологічні особливості обумовлені у вирішальній ступені життям, спеціально, а не народженням і біологічно.

Поведінка співробітника, його вчинки психологічно визначаються взаємодією властивостей, якостей, психічного стану, у якому він знаходиться тепер, і розуміння ним конкретної життєвої ситуації.

Юридична діяльність – діяльність, пов'язана з нормами права і спрямована на встановлення істини. Структура діяльності по здійсненню правосуддя містить у собі такі сторони, як: пізнавальна, посвідчувальна, конструктивна, комунікативна, організаторська, виховна.

Професіограма – комплексне відображення основних сторін діяльності по здійсненню правосуддя, а також якостей, які у ній реалізуються. Містить у собі шість основних сторін:

- соціальна;

- комунікативна;
- пошукова;
- організаторська;
- реконструктивна;
- посвідчувальна.

Професійна спрямованість юриста – особлива система його спонукань до завтасування всіх своїх сил і здібностей для зміцнення законності і правопорядку в країні.

Основні елементи професійної спрямованості:

- 1) соціально-мотиваційні якості (соціально зрілий світогляд, потреби, схильності, ідеали, життєві плани й інтереси);
- 2) професійно-мотиваційні якості (правосвідомість юриста, професійна концепція).

Основні види прагнень професіонала-юриста, морально-психологічні особливості особистості юриста.

Здатності юриста - це завжди цілісна сукупність якостей, структура яких строго-відповідає вимогам юридичної праці. Існує дві групи здібностей: соціально-юридичні і спеціально-юридичні. Соціально-юридичні здібності обумовлені соціальним призначенням і положенням юриста, містять у собі: громадянськість, моральність юриста, гуманічність, діловитість. Спеціально-юридичні здібності юридичної праці, важливі саме для неї, але не обов'язкові для інших видів праці. Містять у собі загальні і приватні спеціально-юридичні здібності.

Професійна майстерність юриста - високий ступінь його професійної навченості,

що дозволяє компетентно вирішувати професійні задачі.

Професійна майстерність юриста:

- професійно-психологічна підготовленість
- соціально-юридична навченість
- професійно-педагогічна підготовленість

Спеціально-юридична навченість юриста, його професійні знання, професійні навички, професійні вміння.

Професійно-психологічна підготовленість професіонала юридичного органа - це його підготовленість до розуміння й обліку психологічних аспектів при здійсненні своєї професійної діяльності, до подолання психологічних труднощів на шляху вирішення професійних задач.

Структура професійно-психологічної спрямованості.

Основні особливості професіограми прокурорсько-слідчої діяльності:

- тверда правова регламентація професійної діяльності і прийнятих рішень;
- владний, обов'язковий характер професійних повноважень;
  - екстремальний характер професійної діяльності слідчого, прокурора;
  - творчий, нестандартний характер професійної діяльності, розмаїтість розв'язуваних задач;

- процесуальна самостійність і висока персональна відповідальність слідчого, прокурора за свої дії і прийняті рішення.

Професіограма митного фахівця включає:

- 1) загальні відомості про професію;
- 2) умови діяльності;
- 3) соціально-психологічні фактори діяльності;
- 4) зміст діяльності;
- 5) динаміка психічного стану фахівця в процесі діяльності.

Література:

1. Башкирский А.И. Юридическая психология (психология в деятельности следователя). Челябинск: Челябинский юридический институт МВД России, 2004. – 236 с.
2. Бедь В.В. Юридична психологія Навч. посіб. — 2-ге вид., доп. і переробл. — К.: МАУП, 2004. — 436 с.
3. Васильев В.Л. Юридическая психология. 6-е изд., перераб. и доп. - СПб.: 2009. — 608 с.
4. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии, - М., 2008. - 512 с.
5. Юридическая психология: хрестоматія / Сост. В.В. Романов, Е.В. Романова.- М., 2000.

Тема 5. ПСИХОЛОГІЯ РОБОТИ З ПЕРСОНАЛОМ ЮРИДИЧНИХ ОРГАНІВ

Вузлові питання по темі:

1. Психологічний підбор у правоохоронні органи.
2. Психолого-педагогічні аспекти юридичної освіти і підготовки юриста 3. Психологічне забезпечення законності дій юриста.
4. Психологія дисципліни в органах правопорядку.
5. Професійна деформація працівників органів правопорядку, її профілактика і подолання. Виявлення професійної деформації і шляхи її подолання.
6. Основні прояви професійної деформації співробітників правоохоронних органів. Практика і подолання професійної деформації.

Основний зміст теми

Психологічний вибір і його проблеми, концептуальні основи психологічного відбору в правоохоронні органи, питання методики, організації психологічного вибору.

Психологічний вибір повинен бути психологічно орієнтованим, являти собою поєднання психологічної науки і практики, будуватися на строгих методолого-теоретичних основах цієї науки.

Психологічний відбір може бути ефективним, якщо він будується на основі діагностики здатності особистості до правоохоронної діяльності. Пріоритетним для оцінки здібностей конкурентного громадянина до правоохоронної діяльності виступає вивчення й оцінка його мотиваційних якостей і морально-психологічних особливостей. У цьому і знаходить своє відображення специфіка професійно-психологічного відбору в правоохоронні органи. Негативна оцінка їх – безумовне протипоказання для такої діяльності.

Юридична освіта і психологія, психолого-педагогічні шляхи забезпечення розвитку й ефективності освітнього процесу в юридичних освітніх установах, науково-педагогічні кадри юридичної освітньої установи, педагогічна культура викладача юридичного навчального закладу. Морально-психологічна підготовка юриста, професійно-психологічна підготовка, юриста.

У роботі з персоналом один з найважливіших напрямків - психологічний розвиток особистості, що забезпечує, законність її дій у будь-яких умовах. Вимога законності — головне, визначальне у вимогах правоохоронної діяльності до особистості і підготовленості юриста.

Відповідальне відношення до безумовного додержання законності - інтегральний показник усіх зусиль керівництва по роботі з персоналом, побудові керування і забезпеченню рішення: задач і роботи кожного співробітника по самовдосконаленню і самоконтролю.

Визначення рівня дисциплінованості працівників органів правопорядку включає:

- Рівень професійної майстерності – система знань, навичок, умінь, засвоєних у навчальному закладі і на практичній роботі (досвід);
- ретельність, що виявляється в професійно-службовій діяльності;
- результати діяльності (успіхи і невдачі);
- суспільна активність;
- характер і кількість вчинків і провин.

Психологія дисциплінарної практики в органах правопорядку.

Професійна деформація - результат, перекручування професійних і особистісних якостей: працівника органу правопорядку під впливом негативних факторів діяльності і навколишнього середовища.

Професійна деформація розвивається під впливом факторів:

1) зовнішнього середовища діяльності - спілкування з правопорушниками, рішення задач застосування до них мір профілактики і запобігання і т.д.;

2) внутрісистемної взаємодії - відношення з керівниками і товаришами по службі, спільне виконання службових задач і т.д.

Стереотипи сприйняття співробітником організації і самого себе в її структурі.

Профілактика професійної деформації – сукупність попереджувальних заходів, орієнтованих на зниження імовірності розвитку передумов і проявів професійної деформації.

Література:

1. Аминов И.И. и др. Юридическая психология .Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. — 415 с.
2. Еникеев М.И. Юридическая психология. Издательство:Норма, 2013. – 502 с.
3. Прикладная юридическая психология: Учебное пособие для вузов / Под.ред. проф. А.М. Столяренко, - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001.

Тема 6. ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ. В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Вузлові питання на тему:

1. Поняття про психологічні дії і психотехніку.
2. Психологічний аналіз професійних ситуацій.
3. Психологічний портрет у правоохоронній діяльності. Способи складання і структуризація психологічного портрета. Використання різних джерел інформації для складання психологічного портрета.
4. Вивчення людини в психологічному спостереженні. Способи виявлення в спостереженні ознак особи, що займається злочинною діяльністю.
5. Візуальна психодіагностика кримінальних ознак особистості: морфологічні, функціональні і супутні.
6. Складання психологічного портрету злочинця по слідах і на місці події.
7. Психологія професійного спілкування, установлення контакту і довірчих відносин.
8. Психологія діагностики неправди і прихованих обставин.
9. Сутність і можливості юридичної психолінгвістики.
10. Судово-психологічна експертиза, її компетенція і можливості. Комплексна психолого-психіатрична експертиза.
11. Нетрадиційні методи розкриття і розслідування злочинів (гіпноз, екстро-сенсоріка).

Основний зміст теми

Психологічні дії – дії, спрямовані на вирішення психологічних задач і здійснювані психологічними засобами і прийомами.

Професійно-психологічні дії в юридичній діяльності - це вироблені передовою юридичною практикою, досліджені, удосконалені й апробовані юридичною психологією ефективні психологічні здібності її здійснення.

Психотехніка - уміле використання психологічних, засобів і прийомів для рішення: задач, що стоять перед людиною, причому не тільки психологічних.

Психологічні засоби в юридичній діяльності, дії, операції і психологічні прийоми.

Психологічний аналіз професійних ситуацій складається з аналізу ситуаційних

психологічних факторів, що включають: 1) «об'єктивні» фактори, 2) навколишні умови, 3) суб'єктивні фактори, 4) дії.

Психологічний портрет застосовується при пошуку доказів по викриттю винних. В умовах неочевидності з його допомогою можна уточнити, звузити коло підозрюваних, висунути і здійснити перевірку версій, що виникають тільки при його використанні. Виправдовує себе використання психологічного портрета і при вирішенні оперативно-службових і службово-бойових задач, профілактики, виконання покарання, боротьби з терористами й ін.

Прийом складання психологічного портрета з доданням йому визначених властивостей складається з наступних правил:

- 1) винахідливості; 2) достатності;
- 3) вірогідності; 4) цілісності.

Способи структуризації психологічного портрета, використання різних джерел, інформації для складання психологічного портрета.

Психологічне спостереження -- особлива психологічна дія, призначена для вивчення психологічних особливостей людей, з якими професіоналу юридичних органів приходиться мати справу. Психологічне спостереження реалізується за допомогою спеціальних психологічних прийомів:

- прийом виявлення у спостереженні якостей особистості,
- прийом виявлення у спостереженні кримінально значущих ознак,
- прийом виявлення у спостереженні ознак особи, що займається злочинною діяльністю,
- прийом виявлення у спостереженні психологічного зондування.

Правила спостереження за ознаками поведінки осіб, що збираються скоїти чи скоїли злочин:

- сторожкість, підвищена напруженість, нервозність, неприродна веселість чи розв'язність людини, особливо коли вона помічає співробітника міліції чи останній підходить до нього для перевірки документів;
- кваплива чи зайво напружена хода;
- тривожне, рвучке озирання назад («немає чи стеження») і по сторонах;
- застосування прийомів відриву від стеження;
- наявність предметів, вузлів, валіз у руках у нічний час чи у місцях, де люди рідко бувають з цими;
- невідповідність віку, одягу і того, що несе людина в руках, і т.д.

Візуальна психодіагностика кримінальних ознак особистості. Значимість морфологічних, функціональних і супутніх, ознак. Морфологічні ознаки — будова особи, голови, статура. Функціональні — мовна поведінка (висловлення), жаргон, невербальна поведінка (особливості рухів, дій), знаки візуального таємного спілкування. Супутні -- одяг, взуття й ін., рослинні покрови на обличчі, голові, шрами, татування.

Підходи до складання психологічного портрета злочинця по слідах і на місці події. Дані, необхідні для складання портрета злочинця. Підходи до встановлення зв'язку між ознаками злочину і злочинця. Прийом психологічного моделювання і

психологічної інтерпретації поведінки злочинця.

У праці юристів спілкуванню належить видна роль. Психотехніка професійного слідкування -- це не проста розмова юриста з іншою людиною, а акт поведінки і дій, здійснюваний для вирішення певних професійних задач. Спілкування протікає як контакт:

- ситуаційно-діловий;
- пізнавально-оцінний;
- юридичний;
- міжособистісний;
- структурно-рольовий;
- інформаційний.

Правила розвитку сприятливої психологічної атмосфери в ході спілкування, досягнення моменту істини у вирішенні задач розмови, прийом нейтралізації психологічних бар'єрів.

Психологічний контакт у правоохоронній діяльності - це прояв працівником правоохоронні і громадянином взаємного розуміння і поваги цілей, інтересів, доводів, пропозицій, що приводять до взаємної довіри і сприяння один одному при рішенні професійної задачі юристом.

Прийом діагностики неправди і приховування обставин па основі мовних висловлень людини ґрунтується на оцінці правдивих і брехливих висловлень висловлювань за допомогою виділення певних критеріїв: компетентність і поінформованість; мовна характеристика висловлень; емоційна насиченість і переконливість висловлень; штучні невідповідності у висловленнях; рольова позиція особи, яка говорить; невизначеність і некоректність зв'язків; надмірна, навмисна точність; винятково позитивна інформація особи, яка говорить про себе; відхилення від відповіді на пряме запитання; кількаразове повторення тих самих тверджень; «приказки».

Психолінгвістика виникла в 50-і роки ХХ в. як міждисциплінарна наука про співвіднесеність процесів породження і сприйняття текстів, конструкції цих текстів із психічним і психофізіологічним станом людей, включених у процеси комунікації. Задачі психолінгвістики - атрибуція тексту, тобто встановлення її автора; облік, невербальних факторів при проведенні слідчих дій.

Атрибуція тексту знаходить своє застосування в

- 1) складанні психологічного портрета невстановленого злочинця тексту його мови;
- 2) судово-психологічній експертизі (психолог виносить висновок крім іншого і на основі змістовного аналізу тексту);
- 3) кримінальній психології складанні психологічного портрета досліджуваної особистості по тексту її мови;
- 4) корекції ній психології;
- 5) психології професійного відбору.

Судово-психологічна експертиза (СПЕ) – самостійний вид судової експертизи, що складається у використанні спеціальних (професійних) психологічних пізнань

для встановлення обставин, що входять у процес доведення по кримінальній справі. Судово-психологічна експертиза має свій предмет, власні об'єкти і методи експертного дослідження.

Основні напрямки судово-психологічної експертизи. Комплексна психолого-психіатрична експертиза.

Нетрадиційні методи розкриття і розслідування злочинів містять у собі гіпноз, використання психологічного портрета передбачуваного злочинця, використання «екстрасенсорних» здібностей людини.

Застосування методу гіпнозу в процесі пошукових і слідчих дій дозволяє «оживити» сліди пережитого досвіду в пам'яті людини (потерпілого, свідка чи очевидця) і одержати потрібну додаткову інформацію.

Задачі, що вирішуються за допомогою здібностей екстрасенсів: 1) експрес-діагностика кримінальної ситуації; 2) пошук злочинця; 3) розкриття причин подій; 4) пошук зниклого об'єкта.

Література:

1. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии, - М., 2008. - 512 с.
2. Кудрявцев И.А. Судебная психолого-психиатрическая экспертиза. – М., 1988.
3. Коченов М.М. Введение в судебно-психологическую экспертизу. - М., 1980. Прикладная юридическая психология: Учебное пособие для вузов /под ред. проф. А.М.Столяренко. Мю: ЮНИТИ-ДАНА, 2001
4. Юридическая психология: хрестоматия / Сост. В.В. Романов, В.В.Романова.- М., 2000.
5. Юридическая психология: хрестоматия / Сост. к общ. Редакция Т.Н. Курбатовой. - СПб.: Гинтер, 2001.

Тема 7. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ЮРИДИЧНИХ ДІЙ

Вузлові питання по темі:

1. Превентивна і пост превентивна психологія.
2. Психологічні особливості профілактики злочинності неповнолітніх.
3. Психологія забезпечення безпеки дорожнього руху.
4. Психологічні аспекти боротьби з економічною злочинністю.
5. Психологія пошукової діяльності.
6. Психологія допиту.
7. Психологія очної ставки, пред'явлення для впізнання, обшуку й інших слідчих дій.
8. Психологічні особливості екстремальних ситуацій у правоохоронній діяльності.

Основний зміст теми

Превентивна психологія охоплює природу і генезис поведінки, яка відхиляється, психопрактику попереджувально-профілактичної діяльності; розглядає превенцію рецидивної злочинності, теорії та психотехнології роботи з особами, що відбули покарання.

Постпенітенціарна психологія - напрямок юридичної психології XXI століття, що повинен виробити науково-обґрунтовані рекомендації з ефективної соціальної адаптації колишніх засуджених, їхньої реабілітації в коді рідних, близьких і в референтних групах, вивченню суспільної думки у відношенні проведеної державою пост пенітенціарної політики.

Досвід попереджувально-профілактичної і патронажної практики. Вітчизняна пенітенціарна психологія. Психологія в пенітенціарній практиці зарубіжних країн у XX сторіччі.

До основних причин росту злочинності неповнолітніх відносять:

- незадовільні умови виховання дітей у багатьох родинах;
- слабку допомогу батькам у справі педагогічного виховання дітей і підлітків;
- незадовільні умови виховання в багатьох школах і інших дитячих установах;
- слабку підготовку кадрів, що ведуть виховну роботу в цих установах;
- незадовільні умови виховання в позашкільних установах;
- незадовільну роботу комісій у справах неповнолітніх;
- формалізм у діяльності громадських організацій;
- недоліки у роботі правоохоронних особистості неповнолітнього правопорушника. Психологічний портрет особистості, неповнолітнього злочинця. Удосконалення профілактики злочинів неповнолітніх.

Психологічні фактори в дорожньому русі. Недоліки державної автомобільної інспекції. Психологічні аспекти поліпшення роботи по профілактиці шляхово-транспортних порушень.

Захист економіки від злочинних зазіхань кримінальних елементів - одна з найважливіших задач держави і суспільства.

Проблема економічної злочинності і корупції з часто поліцейської, якою вона є в більшості країн, перейшла в розряд політичних, представляючи сьогодні загрозу національній безпеці.

У рішенні психологічної проблеми боротьби з економічною злочинністю важливі дослідження у трьох напрямках;

- психології злочинної поведінки «економічних» злочинців, психології їхньої особистості;
- психологічних особливостях, правоохоронної (профілактичної, слідчої, оперативно-розшукової і т.д.) діяльності по боротьбі з економічною злочинністю;
- психології працівників, що здійснюють боротьбу з економічною

злочинністю, і всіх аспектів їхнього відбору, підготовки, забезпечення.

Психологічні аспекти кримінально-правових заходів для боротьби з економічною злочинністю, психологічні аспекти економічних злочинців.

Психологічну основу оперативно-розшукової діяльності складає специфічна бази знань, змістом якої є система конструктивних динамічних молодих людей і механізмів іншої поведінки.

Оперативне мислення – провідний психічний процес пошукової діяльності. Конспіративність пошукових дій. Конспіративний характер оперативно-розшукових дій вимагає від осіб, що їх здійснюють, високо розвинутої рефлексії. Співробітники пошукової діяльності повинні знати безліч способів установаження необхідної їм інформації, а також самих джерел, що вимагає неабияких аналітичних здібностей, логічного мислення й інтуїції.

Здатність співробітників пошукової діяльності до встановлення довірчих відносин з різними людьми й у першу чергу - зі злочинцями й особами з їхнього оточення. Уміння працювати в умовах високих нервово-психічних навантажень, зберігаючи при цьому здатність швидкого реагування на зміни ситуації і прийняття адекватних рішень, готовність до ризику.

Оперативно-розшукова діяльність це практична психологія боротьби зі злочинністю.

Допит при проведенні розслідування — процес одержання показань від особи, що володіє відомостями, що мають значення для розслідуваної справи.

Психологічні аспекти підготовки до допиту свідків і потерпілих:

1. аналіз матеріалів справи;
2. вивчення особистості допитуваного;
3. забезпечення необхідних умов для успішного допиту;
4. поведінка самого слідчого.

Морально-етична сторона допиту свідків і потерпілих. Соціально-психологічні і комунікативні якості слідчого.

Способи встановлення психологічного контакту. Процесуальне положення підозрюваного й обвинувачуваного. Психологічні особливості підозрюваного й обвинувачуваного (мотиви дій, спонукання, особливості поведінки). Страх позбавлення волі як сильний психологічний стан, що формує мотиви поведінки обвинувачуваного.

Психологічний стан, пережитий невинною людиною, що знаходиться в положенні підозрюваного чи обвинувачуваного.

Психологічні особливості захисної домінанти правопорушника і докази поведінки.

Види доказів:

- підготовка інсценівки;
- створення помилкового алібі, демонстративної поведінки («не знаю», «не бачив») і т.д.

Психологічна природа доказів поведінки і вирішення оперативно-тактичних задач допиту.

Конфліктна ситуація допиту обвинувачуваного і підозрюваного - шляхи її

розв'язання і подолання.

Очна ставка як слідча дія по одночасному допиті двох осіб, допитаних раніше, з метою усунення протиріч. Конфліктні взаємини і висока емоційна напруженість очної ставки. Психологічні і професійні якості слідчого, що забезпечують успіх очної ставки. Правильне визначення часу проведення очної ставки як необхідна умова її успіху. «Ефект присутності» як фактор впливу очної ставки.

Упізнання як слідча дія, при якій особа сприймає пред'явлені їй об'єкти, зіставляє, порівнює їх з уявними образами об'єктів, сприйнятих нею раніше, і на цій основі дійде висновку про їхню тотожність, подібність і розходження. Стадії упізнання: підготовча й основна (самоупізнання). Об'єктивні і суб'єктивні фактори при проведенні упізнання. Сприйняття індивідуальних ознак людини, його предмет. Інформативні ознаки зовнішності (відтворення образу сприйнятої людини), з яким пов'язують інші елемента вигляду.

Ідентифікація мови як пізнавальної ознаки. Упізнання як процес дізнання: симультанне (синтетичне) і сукцесивне (аналітичне).

Екстремальні дії ситуації в правоохоронній діяльності. Екстремальні-психологічні фактори:

1) екстремальні морально-психологічні (порушення суспільного порядку, що спостерігається й усвідомлюється; людські втрати, що спостерігаються, позбавлення, розруха; загальна дезорганізація життя на території, у місті, на дорозі; різка активізація кримінального елемента; усвідомлення відповідальності за свої рішення, вчинки; небезпека для здоров'я і життя громадян; приклад старших, начальників, командирі, обіцянки, підкуп);

2) екстремальні професійно-психологічні (новизна, незвичайність; раптовість; стрімкість, дефіцит часу; високі навантаження; тривалі навантаження; невизначеність, ризик).

Вплив екстремальних ситуацій на психіку і дії працівників правоохоронних органів.

Література

1. Васильев В.Л. Юридическая психология. 6-е изд., перераб. и доп. - СПб.: 2009. — 608 с.
2. Еникеев М.И. Юридическая психология. Издательство:Норма, 2013. – 502 с.
Кертес И. Тактика и психологические основы допроса. - М., 1965.
3. Прикладная юридическая психология: Учебное пособие для вузов / Под ред. проф. А.М. Столяренко,- М.: ЮННТИ-ДАНА, 2001.
4. Поздняков В.М. Отечественная пенитенциарная психология: история и современность. м., 2000,
5. Поздняков В.М. Психология в пенитенциарной практике зарубежных стран в XX столетии. - М., 2000.
6. Чуфаровский Ю.В. Психология в оперативно-розыскной деятельности; установление и развитие контактов с субъектами заинтересованности -М., 1996.

Тема 8. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ЮРИДИЧНИХ ДІЙ ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ РІЗНИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Вузлові питання по темі:

1. Психологія прокурорської діяльності.
2. Психологія міліцейської діяльності.
3. Психологія митної діяльності.
4. Психологічні особливості суду присяжних.
5. Психологія в адвокатській діяльності.
6. Психологія діяльності органів, що виконують покарання (пенететарна психологія).
7. Психологія діяльності приватних охоронних і детективних служб.

Основний зміст теми

Психологічні особливості функцій прокуратури. Функції органів прокуратури: нагляд; розслідування злочинів; участь у розгляді справ судами, арбітражними (господарськими??) судами; координація діяльності правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю; участь у правотворчій діяльності. Комунікативний аспект і творчий характер праці прокурора. Професіограма праці прокурорсько-слідчих працівників органів прокуратури включає ведучі підструктури діяльності: пізнавальну, комунікативну, організаційно-управлінську і виховну. Складовою частиною даної професіограми є психограма – систематичний опис вимог, що вимагаються професією, до психічних процесів, властивостей і станів виконавців.

Психограма професійно успішних і малоефективних прокурорів і слідчих має п'ять факторів професійної придатності:

- високий рівень соціалізації особистості;
- розвинуті пізнавальні здібності;
- емоційно-вольову стійкість;
- комунікативну компетентність;
- виражені організаторські здібності прокурора, слідчого.

Підстави і методика психологічного відбору. Оцінка результатів психологічного вивчення кандидатів.

Актуальні проблеми психології міліцейської діяльності. Характеристики правопорушників, значимі для діяльності працівників міліції.

Результати будь-якого виду діяльності працівників міліції залежать від її якісних характеристик: нормативності, організованості, підготовленості, освоєння й ефективності. Психологічні особливості різних видів діяльності працівників міліції.

Профілактична діяльність; оперативно-розшукова; діяльність по дізнанню і розслідуванню злочинів; діяльність по охороні суспільною порядку і безпеки; охоронна діяльність.

Психограма дільничного інспектора міліції включає наступні психологічні якості;

- професійну спостережливість;
- урівноваженість, самовладання при конфліктах;
- здатність розташовувати до себе людей, викликати в них довіру;
- тонку спостережливість за душевним життям людини;
- уміння відстоювати свою точку зору;
- здатність до відтворення образу по словесному описі;
- уміння робити висновки із суперечливої інформації;
- пам'ять на зовнішність і поведінку людини;
- здатність до швидкого встановлення контактів з новими людьми:

Правоохоронна діяльність митних органів і її психологічні особливості.

Професійний досвід і індивідуальні психологічні особливості, посадової особи митного органа. Ступінь емоційної напруги митної діяльності.

Професіограма митного фахівця відображає основні особливості його діяльності і включає: 1) загальні відомості, про професію; 2) умови діяльності; 3) соціально-психологічні фактори діяльності; 4) зміст діяльності; 5) динаміку психічного стану фахівця в процесі діяльності.

Психограма митного фахівця складається і перерахованих психологічних якостей, якими повинен володіти фахівець відповідно до вимог професіограми:

- 1) спрямованість, мотивація, схильності, вольові якості;
- 2) сенсорно-перцептивні властивості;
- 3) особливості вищих психічних функцій;
- 4) психомоторні властивості і фізичні якості;
- 5) особистісні і професійні особливості;
- 6) протипоказання до діяльності;

Психологія присяжних засідателів. Добір і формування колегії присяжних засідателів.

Психологія присяжних засідателів нестабільна в часі. У ході судового слідства відношення: присяжних, до того, що відбувається в заді суду, перетерплює ряд змін. Перше - у момент входження в зал засідання в якості присяжного, прийняття присяги; друге (множинне) протягом усього процесу; третє (ймовірно також кількарразове) - у дорадчій кімнаті.

Вердикт, що виноситься колегією присяжних засідателів. Психологія сторін. Принцип змагальності.

З психологічної точки зору в судовому процесі розрізняють загальний порядок і внутрішній порядок, тобто порядок представлення сторін у суді і послідовність представлення аргументів сторонами, поняття загального порядку тісно пов'язано з психологічними ефектами: первинності – краще засвоюється більш рання інформація, і новизни – сильний вплив інформації, отриманої останньою.

Обвинувачення має перевагу ефекту первинності.

Показання свідків. Розгляд стратегії. Помилки сторін. Психологія головуючого судді,

Адвокатська діяльність.

Психологічні труднощі в діяльності адвоката. Найбільш складний у психологічному відношенні вид адвокатської діяльності це захист прав підозрюваного (обвинуваченого, підсудного, засудженого) по кримінальних справах.

Психологічні аспекти в діях адвоката.

Тактики адвокатського захисту: оборонна, нейтральна, атакуюча.

Адвокатські допити потерпілого, свідків, інших підсудних. Захисна, промова адвоката на суді.

Задача захисника - проаналізувати всі моменти справи під кутом зору захисту, розкрити психологічний механізм скоєного злочину, показати, наскільки відбилися в злочинному діянні морально-психологічні риси особистості підсудного, якою мірою вони характеризують його життєву орієнтацію, його інтереси, бажання. Тільки давши в захисній промові правильну оцінку особистості підсудного, з'ясувавши мотивацію його вчинків, захисник може висловити своє обґрунтоване судження про події, що трапились.

Предмет вивчення пенітенціарної психології – факти, закономірності і механізми проявів психіки в окремих засуджених, соціально-психологічні явища в їхньому середовищі; ефективність засобів впливу, які застосовуються співробітниками виправних установ у процесі виконання різних видів покарання.

Кара, виправлення і профілактика скоєння засудженими нових злочинів.

Вибір типу виправної установи (з відповідним режимом - загальним, посиленним, строгим, особливим) має на меті реалізувати наступні основні функції: кримінальну, виховну і забезпечуючу.

Основні напрямки ресоціалізуючої діяльності.

Заходи превенції в місцях позбавлення волі – створення в процесі виконання покарань таких умов і такого «психологічного клімату», що повинні виключати чи значною мірою утрудняти скоєння засудженими нових злочинів.

Психологія особистості і середовища засуджених. Вивчення в пенітенціарній психології впливу позбавлення волі на зміст і динаміку психічних станів засуджених. Фундаментом тюремного життя є стан суму (за будинком, рідними, близькими).

Фази адаптації засуджених до умов конкретної установи. Найбільш, глибокі переживання характерні для початкової фази адаптації. Друга фаза адаптації - "невільювання", третя фаза - "завершення адаптації".

Статусно-групові категорії (страсти) засуджених:

1) група активу колонії; 2) «нейтралі» (або «пасив»); 3) «отрицаловка» (або «блатарі»); 4) «пренебрегаемме».

Предметом досліджень пенітенціарних психологів є конфлікти і групові ексцеси в середовищі засуджених. Психологічні вимоги до особистості і діяльності персоналу пенітенціарних установ.

Проблеми приватної детективної й охоронної діяльності. Приватна детективна й охоронна діяльність здійснюється для розшуку й охорони.

Психологічні протипоказання для здійснення приватної детективної й охоронної діяльності:

- знижена психологічна стійкість і схильність до психічної дезадаптації;
- підвищена тривожність і страх;
- низька стійкість до стресу, емоційна неврівноваженість і імпульсивність;
- недостатні здібності до розподілу і концентрації уваги;
- функціональні порушення зв'язку між сенсорними (пізнавальними) і руховими (моторними) процесами;
- недоліки органів почуттів (зору, слуху);
- непомірна схильність до ризику;
- невитриманість і схильність до афективного реагування;
- уповільнена реакція і недостатня спритність;
- недостатній рівень інтелектуальних здібностей, мала кмітливність при прийнятті рішень,.

Психологія приватної охоронної діяльності. Психологія приватної детективної (розшукової) діяльності.

Література:

1. Еникеев М.И. Юридическая психология. Издательство:Норма, 2013. – 502 с.
2. Основные виды деятельности и психологическая пригодность к службе к системе органов внутренних дел. Справ. пособие / Под ред. Бовина Б.Г., Мягких Н.Н., Сафронова А.Д.-М., 1997.
3. Папкин А.И., Личная безопасность сотрудников органов внутренних дел.
4. Прикладная юридическая психология: Учебное пособие для вузов / Под ред. проф. А.М.Столяренко, - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001
5. Учебное пособие. - 2-е изд., перераб. и доп. - Домодедово: Всероссийский институт повышения квалификации сотрудников МВД России, 2006.
6. Соркин В.С. Стратегия и тактика защиты по у головным делам. - Гродно, 1997.
7. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология. Учебник для вузов.- М.: Зерцало, 1998.

РОБОЧА ПРОГРАМА СЕМІНАРСЬКИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ «ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Тема 1. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Вузлові питання по темі:

1. Передумови її виникнення.
2. Предмет юридичної психології, мета і задачі, місце в системі наук.
3. Інтегративний характер предмета юридичної психології.
4. Система психолого-юридичних знань.
5. Спеціальна методологія юридичної психології.
6. Методи і методика психолого-юридичних досліджень.

Основний зміст теми:

Джерела, виникнення юридичної психології просліджуються з античних часів. В епоху Освіти в наукових дискусіях закладаються основи раціоналістичного підходу до пояснення причин злочинності, здійснюється збір емпіричного психологічного матеріалу по діяльності, суду і місць, позбавлення волі.

Перші монографічні роботи з юридичної психології публікації німецьких учених. К. Еккартегаузена, Й.Х. Шаумана, Вітчизняні вчені XVIII сторіччя - праці М.М. Щербатова, Ф.В. Ушакова, О.М. Радищева.

Особливість першої половини XIX в. - ріст публікацій про злочинність і особистість злочинця, що спираються на досягнення природних наук. Відстоювання Ч. Ламброзо об'єктивного підходу до вивчення особистості злочинців.

Кінець 80-х років XIX сторіччя - розробка І.Я. Фойницьким однієї з найбільш теоретично глибоких типологій злочинців.

Зародження психології як науки і становлення юридичної психології як науки (І.М. Сеченов, Д.А. Дриль, О.Ф. Лазурський, О.Ф. Коні, Л.Є. Владимиров, В.М. Бехтерев, С.В. Корсаков, В.П. Сербський).

Кінець XIX — початок XX вв. — ряд фундаментальних, психолого-юридичних праць (Г.Гросс «Кримінальна психологія»). Для кінця XIX - початку XX вв. характерна активізація зусиль по вивченню психології осіб, що відбувають покарання.

1906 рік - швейцарський психолог Едуард Клаперд вводить узагальнюючий термін юридична психологія, що включила три основних напрямки - кримінальна, судова і пенітенціарна, психологія.

60-і роки XX століття початок сучасного розвитку юридичної психології, її практична спрямованість.

Предметом юридичної психології є вивчення психічних явищ, механізмів, закономірностей, що виявляються в сфері дії права.

Предмет юридичної психології - психологія людей у відносинах із системою права.

Кінцева мета, юридичної психології спільна з юриспруденцією побудова правової держави і суспільства.

Основні задачі юридичної психології:

- озброєння всіх працівників і громадян, включених у створення й удосконалювання правової системи, достовірними юридично-психологічними знаннями;

- сприяння цивілізованому професійно-психологічному розвитку особистості працівників юридичних органів і їхнього професіоналізму;
- розробка психологічно обґрунтованих шляхів підвищення ефективності рішення професійних задач, що стоять перед законотворчими, правовиконавчими і правозастосовуючими органами і їхніми фахівцями, також діяльності по зміцненню правопорядку іншими органами, організаціями й особами.

За своїми цілями і задачами юридична психологія — прикладна, практично орієнтована галузь наукового знання.

Психологічна сутність і структура предмета юридичної психології. Світ психічних явищ у правовій сфері.

Інтегративний характер предмета юридичної психології полягає в тому, що закономірні зв'язки, феномени, механізми, що виявляються і діють при зіткненні юридичної і психологічної реальностей, і випускають основою предмета юридичної психології.

Юридична психологія, знаходячись на етиці юриспруденції і психології, покликана розуміти свій предмет у «юридичній частині» так, як його розуміє юридична наука, а в «психологічній» - як його розуміє психологічна наука.

Сучасна юридична психологія має багату і розгалужену систему наукового знання. У структуру цієї системи входять розділи юридично-психологічного знання:

- уже сформовані до теперішнього часу;
- які швидко і плідно розвиваються;
- які починають розвиватися;
- які об'єктивно повинні бути представлені в системі юридичної психології, але майже ще не розвинуті.

Макроструктури системи юридичної психології у виді, основних частин:

1. основи юридичної психології;
2. психологія організації діяльності правоохоронного органа;
3. психологічні технології в правоохоронній діяльності;
4. психологія видів правоохоронної діяльності.

Методологія — вчення про принципи побудови, форми і способи пізнання.

Загальнонаукові і психологічні принципи: об'єктивності, детермінізму, взаємозв'язку і взаємодії, системності, розвитку, взаємозв'язку психіки і діяльності.

Спеціальні методологічні принципи юридичної психології: психологічної специфічності; юридичної специфічності; психологічної цілісності; конструктивності; гуманності і законності.

Система методів дослідження в юридичній психології: метод 1) організації дослідження, 2) збору даних, 3) обробки даних, 4) інтерпретації й оцінки даних.

Методика дослідження – способи і прийоми конкретизації і реалізації методів, їхнього комплексування, послідовності застосування у відповідності зі специфікою задач і предмета дослідження і вимогами надійності, обґрунтованості і точності.

Література:

1. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Юридическая психология: Учебник. – Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. – 596 с.
2. Будиянский Н.Ф., Новотная М.Д. Структурно-логическая схема общей и юридической психологии. - Одесса: Бахва, 1996.
3. Васильев В.Л. Юридическая психология. 6-е изд., перераб. и доп. - СПб.: 2009. — 608 с.
4. Еникеев М.И. Юридическая психология. Издательство: Норма, 2013. – 502 с.
5. Преступность в истории человечества: монография / Ю. М. Антонян, О. Ю. Звизжова. М.: Норма. 2012. -208 с.
6. Сорочан В.В. Юридическая психология Учебное пособие. - М.: Московский университет им. С.Ю. Витте, 2015. - 311 с.

Тема 2. ПСИХОЛОГІЧНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИВузлові питання по темі:

1. Психологія права.
2. Правова соціалізація особистості.
3. Правосуддя як окрема научна теорія юридичної психології. Структура правової свідомості і функціональні компоненти.
4. Правосвідомість і суспільна думка.
5. Правова психологія спільноти, її освіченість і поінформованість. Правова суспільна думка і правовий досвід.
6. Правова психологія особистості. Правова компетентність, спрямованість на правомірну поведінку і соціально-правове відношення.
7. Правова психологія населення.
8. Вплив засобів масової інформації на правову психологію населення.
9. Психологія особистої безпеки людини.
10. Психологія: кримінальної відповідальності.
11. Соціальна віктимологія. Деструктивна поведінка.

Основний зміст теми

Правова психологія - розділ юридичної психології, що вивчає психологічні аспекти праворозуміння, правотворчості, формування індивідуальної групової і суспільної правової свідомості, правової соціалізації особистості і її правоспіввіднесеної поведінки.

Правове регулювання і психологія. Правове регулювання - використання всіх можливостей впливу права на свідомість і поведінку людей, усіх його видів – виховного, мотиваційного і специфічно юридичного, - закріплення прав і обов'язків учасників суспільних відносин, встановлення правових заборон,

забезпеченість права примусовими заходами. Право впливає на духовний світ і поведінку людей через комплекс наданих прав і обов'язків, заборон і дозволів, правовий статус.

Правові засоби і психологія. Система права і психологія. У сфері права психологія особистості взаємодіє з загальнонаціональними і груповими цінностями, соціальними очікуваннями й установками.

Сутність правової соціалізації особистості. Основні психологічні особливості процесу правової соціалізації.

Правова соціалізація – частина загального процесу соціалізації особистості. Її суть – засвоєння особистістю правових цінностей, перетворення їх у норми свого життя і поведінки, в особисті якості і особливості психології.

Психологічна мета правової соціалізації – психолого-правовий розвиток особистості, досягнення високої правової культури, вираженої в правовій психології, що забезпечує правомірну поведінку.

Правосвідомість – сфера суспільної, групової й індивідуальної свідомості, що відображує правову дійсність у формі юридичних знань оцінних відносин до права і практик його застосування, правових установок і ціннісних орієнтацій, що регулюють людську поведінку в юридично значимих ситуаціях.

Структура правосвідомості з погляду глибини відображення правових явищ має два рівні: правосвідомість повсякденна і правосвідомість теоретична. За широкою поширення різних видів відображення – масова, спеціалізована, локальна.

Функціональна структура правосвідомості включає:

- основні функції правосвідомості;
- психічні компоненти;
- результати функціонування;
- емпіричні показники.

Основні функції правосвідомості – пізнавальна, оцінна, регулятивна.

Суспільна думка про право і правосуддя, злочинність і діяльність правоохоронних органів – найбільш динамічний, реактивний стан суспільної правосвідомості у відповідь на злочинні, суспільно важливі події і явища юридичного життя.

Проблематика правосвідомості і суспільної думки про правові явища.

Практичні рекомендації з вивчення правосвідомості.

Кожній спільноті людей, незалежно від чисельності - від мікрогрупи до всього населення держави, - властива своя психологія, що називається психологією суспільства, групи, колективу.

Правова психологія спільноти містить у собі всі явища психіки: усвідомлюване, малоусвідомлюване, неусвідомлюване, несвідоме. Вирішальне значення наука відводить правосвідомості.

Основні елементи правової психології групи:

- правова освіченість групи і її членів;
- правова поінформованість групи;

- правова суспільна думка в групі;
- правовий клімат групи;
- правовий досвід групи.

Правова освітленість - сукупність наявних знань у членів спільноти про правову систему суспільства, роль права і законності в житті суспільства, свої права і обов'язки та ін.

Правова проінформованість - знання групою і її членами законів і інших правових встановлень, прийнятих суб'єктами правотворчості, вміння орієнтуватися в них при прийнятті рішень з питань власного життя і діяльності.

Правова судова думка групи – переважне і така, має ходіння, у групі думка з приводу того чи іншого закону, нововведення, рішення державних органів, роботи судів і судових рішень.

Правовий досвід групи - особливий продукт («осад») всіх інших життєвих феноменів, динамічних, разових, повторюваних в історії життя групи; у спільності, у виді.

Феномени досвіду: 1) правові переконання групи; 2) групові ціннісно-нормативні орієнтації; 3) правова позиція; 4) правова активність групової психології.

Задача правового розвитку особистості - одна з головних у встановленні законності і справжнього правопорядку в суспільстві. Розвиток правової психології – одночасно загальний розвиток особистості, внутрішній фактор, рушійна сила такого розвитку, що у ряді випадків можуть бути і вирішальними.

Структура, і зміст правової психології особистості. Цілісність правової психології особистості, взаємозв'язок її компонентів, що виявляється в її поведінці і вчинках.

Основні вимоги правомірної поведінки до громадянина (і його психології):

- знати закони і їхні вимоги;
- бути переконаним у необхідності правомірної поведінки;
- мати бажання поводитися правомірно;
- уміти поводитися правомірно;
- бути здатним постійно і скрізь дотримувати правові вимоги;

Спрямованість особистості – на правомірну поведінку включає:

- гармонійно розвинути духовні і матеріальні потреби;
- правосвідомість;
- правомірні цілі, задачі, плани, наміри в житті при повній неприйнятності протиправних;
- правові установки;
- інтереси і потреби в правомірній поведінці і сприянні зміцненню законності і правопорядку;
- правові мотиви;

Правова компетентність – 1) правова поінформованість; 2) правові уміння і навички; 3) знижена віктимність.

Соціально-правові відносини.

Фактори., що впливають на правову психологію населений, поділяються за своєю природою на: 1) соціально-психологічні і 2) психологічно-значимі соціальні фактори: за тіснотою зв'язку на: фонові, правові, криміногенні, кримінальні.

Вплив засобів масової інформації на правову психологію населення. Переважну за обсягом інформацію про кримінальні проблеми більшість громадян України одержує з засобів масової інформації. Ця обставина підвищує вимоги до чіткості, правдивості і своєчасності переданої ЗМІ правової інформації.

При відсутності грамотної юридичної допомоги у використанні спеціальних пізнань матеріали, що публікуються, в засобах масової інформації можуть сприяти порушенню національної расової і релігійної рівноправності.

Діагностика пропаганди національної, расової, релігійної нетерпимості і ворожнечі в засобах масової інформації.

Відсутність суспільного контролю за змістом програм. Омани ЗМІ при плануванні передач.

Механізми і характер впливів ЗМІ у формуванні правосвідомості населення.

Сильним засобом забезпечення особистої безпеки є знання психологічних закономірностей, керуючих поведінкою людей.

Взаємоповага, безумовне сприйняття норм іншого співтовариства – тільки в цьому психологічному контексті можливе безконфліктне існування. Знання механізмів взаємин між людьми і значно більш ретельне осмислення своєї позиції.

Вивчення питання - чому людина стає об'єктом агресії. Стан особистої безпеки різко послабляється, коли людина:

- 1) втрачає контроль над ситуацією як утримуючою потенційну загрозу для неї;
- 2) не оцінює і не передбачає, наслідків своїх дій;
- 3) має блага, і права, що належать їй не по праву, несправедливо або в результаті прямого криміналу.

Поняття і підстави психології кримінальної відповідальності. Ціль включення психологічних знань у процеси кримінально-правового регулювання - забезпечення врахування особливостей і станів особистості для визначення умов і передумов кримінальної відповідальності, її індивідуалізації.

Психологічні звання про систему «особистість – злочинна поведінка — відповідальність» необхідні при розробці і застосуванні понять, інститутів і норм кримінального права.

Література:

1. Адрианов М.С. Психологические механизмы воздействия средств массовой информации на процессы правовой социализации // Научные труды «Юридическая психология» / Под ред. проф. А.Р. Ратинова, Г.Х. Ефремовой. – М., 1998.

2. Бочелюк В.Й. Юридична психологія. Навч. пос. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 336 с.
3. Ефремова Г.Х., Ратинов А.Р. Изучение правосознания и общественного мнения о преступности и деятельности правоохранительных органов.- М., 1989
4. Коновалова В.Е. Правовая психология. - Харьков, 1997.
5. Прикладная юридическая психология; Учебное пособие для вузов /Под ред. проф. А.М. Столяренко.- М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001.
6. Ратинов А.Р., Ефремова Г.Х. Правовая психология и преступное поведение.- Красноярск, 1988.
7. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология. - М., 1998.

Тема 3. КРИМІНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Вузлові питання по темі:

1. Методи вивчення й оцінки психології особистості злочинця.
2. Психологічна структура особистості злочинця.
3. Типи криміногеності особистості.
Класифікація злочинців за змістом злочинної діяльності і злочинної спрямованості.
4. Психологія кримінального середовища й організована злочинність.
5. Психологія злочинних груп і угруповань.
6. Психологічні аспекти віктимності жертв злочинів,.

Основний зміст теми

Специфічна сутність особистості злочинця особливості його психічного складу, що виражають собою внутрішні передумови антигромадської поведінки.

Підходи до вивчення психологічної особистості злочинця. Суспільна небезпека особистості виражає потенцію схильності до злочинної поведінки.

Задача вивчення особистості злочинця – пізнання тієї сукупності психологічних властивостей, що визначили суб'єктивну необхідність і можливість здійснення людиною кримінально карних діянь.

Роль психічних властивостей, що утворюють внутрішню психологічну основу особистості в породженні злочинної поведінки. Складання моделі психологічної структури особистості злочинця. До психологічних структур особистості злочинця дослідники відносять: властивості потрібнісно-мотиваційної сфери (потреби, інтереси, стійкі мотиви й ін.); властивості ціннісно-нормативної сфери (погляди, переконання, ціннісні орієнтації, установки, позиції особистості й ін.); інтелектуальні властивості (рівень розумового розвитку, особливості мислення й ін.); властивості, що представляють досвід, значимий у злочинній поведінці (знання, вміння, навички, здібності); емоційні, вольові властивості, темперамент.

Центральний момент у генезисі злочинної поведінки — прийняття кримінальної мети і способу.

Особистість злочинця характеризується наступними ознаками:

- 1) видом скоєного злочину - об'єктом злочинного зазіхання, тяжкістю і характером злочинних наслідків);
- 2) формою провини, мотивом і метою злочину;
- 3) способом здійснення злочину як показником інтенсивності антисоціальної спрямованості злочинця;
- 4) ситуацією і приводом здійснення злочину;
- 5) наявністю обтяжуючих і пом'якшуючих відповідальність обставин;
- б) відношенням злочинця до вчиненого діяння.

Типи криміногенності особистості:

1-й тип: готовність до здійснення злочинного діяння обумовлюється наявністю певної кримінальної потреби, предметом: якої є не тільки одержуваний результат, але і самі злочинні дії - процес їхнього здійснення;

2-й тип: прийняття злочинного способу задоволення певної потреби чи вирішення проблемної ситуації як найбільш кращого в порівнянні з правомірними;

3-й тип: прийняття злочинного способу задоволення певної потреби лише при винятково благополучних умовах, що представляють достатню можливість одержання цінного результату і максимальну безпеку;

4-й тип: змушене, внутрішньо суперечливе прийняття злочинного способу дії;

5-й тип: схильність особистості до імпульсивного здійснення протизаконних дій, що виявляється у формі реакції на деякі обставини ситуацій;

6-й тип - прийняття злочинної мети-способу під впливом зовнішнього криміногенного впливу інших осіб.

За ступенем соціальної дезадаптації розрізняються: два типи: особистості злочинця: антисоціальний і асоціальний. На психорегуляційній підставі виділяють особистості злочинця з дефектами саморегуляції:

- а) особи, що допускають злочинну недбалість, бездіяльність;
- б) особи, що скоюють злочини в результаті самовпевненості;
- в) особи, що скоюють злочини в результаті сильного душевного хвилювання й у відповідь на неправомірні дії інших осіб;
- г) особи, що скоюють злочини в силу підвищеної ситуативної дезадаптації.

За змістом ціннісно-орієнтаційної спрямованості особистості;

1) злочинці з антисоціальною корисливою спрямованістю:

- а) корисливо-господарська підгрупа;
- б) корисливо-службова підгрупа;
- в) крадії;
- г) шахраї;

2) злочинці з антисоціальною корисливо-насильницькою спрямованістю;

3) злочинці з антигуманною, агресивною спрямованістю.

Психологічні передумови злочинної поведінки. Відчуження особистості як психологічна передумова злочинної поведінки. Мотивація злочинної поведінки.

Психологія кримінального середовища. Основні атрибути кримінальної субкультури.

Злочинні ґрунту концентруючи у своїх рамках загальні злочинні традиції і звичаї та сформовані ними групові норми злочинної діяльності, культивують автономну субкультуру злочинної поведінки.

Кримінальні традиції і звичаї складаються в трьох елементів:

1) «регулярні» - «закони» і «правила», що регулюють взаємини між злочинцями в зв'язку з веденням антигромадського способу життя і здійсненням злочинів;

2) атрибутивні - татування, жаргон, клички, міміка, жестикуляція, що відображають приналежність особистості до злочинної діяльності;

3) емоційні - пісні, вірші, приказки зі «зłodійською» тематикою (так званий злочинний фольклор).

Стратифікація засуджених у пенітенціарних установах:

1. Лідери кримінального середовища;

2. Середняки («мужики»);

3. Актив;

4. Знедолені.

Психологія злочинних груп. Типологія злочин груп: 1) проста організована група; 2) структурна (складна) організована група; 3) організоване злочинне угруповання; 4) бандитське формування; б) злочинна організація (співтовариство); б) мафія, кооперація професійних злочинних лідерів («зłodії в законі»).

Функціональна характеристика організованих злочинних формувань, структура організованих злочинних формувань.

Типи лідерів злочинних формувань: натхненники, ініціатори, лідери-організатори. Функції, виконувані лідерами.

Механізми зімкнення злочинних груп.

Віктимність — придбані людиною фізичні, психічні і соціальні риси й ознаки, що можуть зробити її схильною до перетворення в жертву злочину.

Віктимізація - процес придбання віктимності.

Психологічні якості жертв злочинців.

Практичне використання віктимологічних даних.

Проблема віктимної («сприятливої») поведінки.

Концепція «сприятливої» жертви на моделі зґвалтованої. «Сприятлива поведінка» може виступати як: 1) «необґрунтована довіра» - потерпіла погоджується пити вино, гуляти з незнайомцями та ін.; 2) «помилка» - дурна і необережна поспішність; недостатньо сильний опір сексуальним домаганням.

Література:

1. Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. Психология преступника и расследование преступлений. - М., 1996.
2. Еникеев М.И. Юридическая психология. Издательство:Норма, 2013. – 502 с.
- 3.Зелинский А.Ф. Криминальная психология – К., 1999.
4. Пирожков В.Ф. Криминальная психология. – М.: Ось-89, 2001.
5. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология. - М., 1998.

Тема 4. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЮРИСТА

Вузлові питання по темі:

1. Професіограма діяльності юриста.
2. Професійна спрямованість особистості юриста, його здатності.
3. Професійно-психологічна підготовленість юриста.
4. Психологія дисципліни в органах правопорядку (екстремальні умови діяльності).
5. Професійна деформація працівників органів правопорядку.
6. Встановлення професійної деформації і шляхи подолання.

Основний зміст теми

Психологічна характеристика діяльності, юрист припускає розкриття її психологічної структури, тобто виявлення професійно значимих компонентів.

У професійній діяльності юриста виділяють наступні сторони:

- соціальну;
- комунікативну;
- пошукову (пізнавальну);
- організаторську;
- реконструктивну;
- посвідчувальну.

Професіограма - комплексне відображення основних сторін діяльності, по здійсненню правосуддя; а також, якостей, що у ній реалізуються.

Взаємозв'язок компонентів професіоналізму юриста з успішністю його діяльності.

Психологія особистості юриста.

Сутність і значення професійної спрямованості особистості юриста.

Професійна спрямованість – провідна властивість особистості юриста.

Складова частина цієї спрямованості - глибокий інтерес до своєї професії, представлення про роботу як справу великого державного значення.

Найважливіша умова успішної професійної діяльності юриста його моральний вигляд, високі моральні якості.

Професійна спрямованість співробітника ОВС включає спрямованість на;

- 1) професію;
- 2) конкретну спеціальність;
- 3) вибір засобів і методів діяльності;
- 4) безупинне професійне самовдосконалення.

Основні елементи професійної спрямованості. Правосвідомість юриста.

Професійна концепція. Морально-психологічні особливості особистості юриста.

Здатності юриста — соціально-юридичні і спеціально-юридичні. Інтелектуальні (пізнавальні) якості, необхідні для юридичної праці.

Характерологічні якості юриста -- принциповість, послідовність, цілеспрямованість.

Професійно-психологічна підготовленість співробітника правоохоронних органів - важлива, невід'ємна частина його професійної майстерності, що доповнює його спеціально-юридичну навченість.

Професійно-психологічна підготовленість юриста складається з ряду компонентів:

1. Професійно-психологічні знання;
2. Професійно-психологічні уміння:
  - аналітико-психологічні;
  - тактико-психологічні;
  - техніко-психологічні;
3. професійно розвинуті якості;
  - професійні відчуття;
  - професійні сприйняття;
  - професійна спостережливість, уважність, пам'ять;
  - професійні представлення;
  - професійне мислення;
  - професійний артистизм;
  - професійна пильність, готовність до несподіваного.
4. професійно-психологічна стійкість.

Задача підтримки дисципліни в органах правопорядку. Державна і службова дисципліна.

Забезпечення високого рівня дисципліни в органах правопорядку неможливе без врахування психологічних особливостей їх працівників і професійних колективів.

Дисциплінована поведінка, залежить від спрямованості особистості, морально-психологічних якостей, особливостей темпераменту, характеру, здібностей працівника.

На рівень дисциплінованості впливають також: різні соціально-психологічні явища в професійному колективі: суспільна думка, внутрішньоколективні норми поведінки, соціально-психологічний клімат, стиль і метод керівництва й ін.

Мотиви, що впливають на поведінку працівника і рівень його дисциплінованості. Критерії оцінки рівня дисципліни в службовому колективі.

Психологія дисциплінарної практики в органах правопорядку.

Передумови деформації особистості працівників органів правопорядку: об'єктивні (визначені особливостями тієї чи іншої професії) і суб'єктивні (особиста психологічна схильність працівника до появи розвитку в нього негативних, професійних якостей).

Психологічна схильність до професійної деформації. Основні шляхи

попередження професійної деформації. Задачі, що розв'язуються в процесі профілактики, професійної деформації працівників органів правопорядку:

- вироблення в співробітників професійного імунітету і високої культури в роботі;
- розвиток морально-психологічної стійкості і ділової спрямованості;
- формування установки на додержання в роботі кодексу професійної честі;
- удосконалювання стилю і методів керування персоналом;
- формування оптимального морально-психологічного клімату в службах і підрозділах органів правопорядку.

Література:

1. Васильев В.Л. Юридическая психология. 6-е изд., перераб. и доп. - СПб.: 2009. — 608 с.
2. Киселева Е.А. Мотивы профессионального выбора в ОВД // Вестник МЦПО и КНИ.- 1996. - №1
3. Прикладная юридическая психология: Учебное пособие для вузов /Под ред. проф А.М. Столяренко.- М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001.
4. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология. - М.; 1998.

Тема 5. ПСИХОЛОГІЧНІ ДІЇ В ПРАВОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Вузлові питання по темі:

1. Психологічний портрет і прийоми його складання.
2. Виявлення ключових ознак людини у формуванні психологічного портрета (фізичні і психологічні сліди).
3. Психологія діагностики неправди і приховуваних обставин. Використання спеціальних технічних приладів для діагностики неправди поліграф (детектор брехні).
4. Гіпноз і розслідування злочинів.
5. Психолінгвістична і психографологічна експертизи. Види експертиз і їхня спеціалізація (судово-психологічна, психолого-психіатрична і посмертна судово-психологічна експертиза).

Основний зміст теми

Психологічний портрет у правоохоронній діяльності. Складання психологічного портрета відбувається на основі наступних правил:

- вибірковості;
- вірогідності;

- достатності;
- цілісності.

Приєм структуризації психологічного портрета задає алгоритм складання портрета (правила):

1. орієнтації на загальну структуру особистості;
2. юридично значимої типізації;
3. індивідуалізації;
4. правової компетентності і кримінального досвіду особистості;
5. ситуативної визначеності психології особистості.

Правила використання всіх джерел інформації для складання психологічного портрета:

1. оцінка по справах, вчинках і їх результатах;
2. врахування думок інших про дану особу;
3. психологічна оцінка документів, що характеризують цікавлячу особу;
4. одержання інформації в процесі психологічного спостереження за людиною;
5. біографічне правило;
6. правило життєвої позиції;
7. витяг психологічної інформації з речей, що належать людині;
8. прийом рефлексії.

Вивчення людини в психологічному спостереженні. Мова зовнішніх проявів психології людини. Виявлення, в спостереженні якостей особистості, а також кримінально значимих ознак (оцінка ознак криміналізації мови, звертання уваги на татуювання, спостереження за жестами, рухами, деталями одягу, звичками).

Виявлення й оцінка психічного стану людини. Приєм психологічного зонування.

Психологічна інтерпретація поведінки злочинця при складанні портрета. Діагностика неправди і приховуваних обставин на основі аналізу мови висловлень людини ґрунтується на оцінці правдивих і брехливих, висловлювань за допомогою виділення певних критеріїв.

Критерії оцінки щирості і нещирості людини. Діагностика неправди і приховування обставин на основі спостереження за не вербальними (немовними) реакціями людини. Невербальні реакції людини, що свідчать про її нещирість:

- захист рота рукою (рука прикриває рот, великий палець притиснутий до щоки);
- дотик до носа;
- потирання віка;
- почісування і потирання вуха;
- відтягування коміра сорочки;
- часте пригладжування волосся;
- легка, поблажлива, посмішка, що супроводжує хибне висловлення;
- «погляд, що бігає»;
- нервозність у поведінці (покахикування, часте паління сигарети; несидіння на стільці; постукування по столі і т.д.)

- вегетативні реакції (почервоніння обличчя; посмикування губ і ін.);
- прищурювання, звуження очей при відповідях на запитання.

Прийоми діагностики неправди на основі застосування спеціального технічного приладу – поліграфа (детектора брехні).

Поліграфічне тестування – значимі признаки (наприклад, слова, що мають відношення до опису місці події) викликають помітну емоційну напругу, що виражається у визначених реакціях організму людини. Ці реакції поліграф фіксує і дозволяє зробити висновок про причетність людини до якої-небудь події, а також про наявність у нього приховуваної інформації.

Застосування методу гіпнозу в процесі пошукових і слідчих дій. Гіпноз - змінений стан свідомості людини, для якого характерна часткова сенсорна депривація. Домінуючим зовнішнім сигналом є слово оператора-гіпнолога. Словесний вплив гіпнолога викликає яскраві предствалення, і за допомогою слова він може керувати відтворенням минулого досвіду особистості. Принципи підвищення вірогідності даних, отриманих при опитуванні в гіпнотичному стані. Ситуації, коли використовується гіпноз. Протипоказання для застосування гіпнозу.

Задачі проведення експертизи. Види експертиз і їхня спеціалізація, предмет, об'єкт і методи судово-психологічної експертизи.

Компетенція судово-психологічної експертизи.

Основні напрямки судово-психологічної експертизи:

1. дослідження особистості обвинувачуваного;
2. дослідження психологічних мотивів;
3. діагностика афекту;
4. діагностика емоційного стану;
5. встановлення здатності неповнолітніх обвинувачуваних, що мають знаки відставання в психічному розвитку, цілком усвідомлювати значення своїх дій і визначення міри їхньої здатності керувати своєю поведінкою;
6. встановлення здатності потерпілого розуміти значення власних дій, здатності чинити опір.
7. встановлення здатності свідків і потерпілих правильно сприймати обставини, що мають значення для справи.
8. посмертна експертиза.

Комплексно-психологічна експертиза – дослідження проведене для відповіді на конкретні питання суду, (чи слідчих органів), що торкаються прикордонних між психологією і психіатрією проблеми.

Предметом посмертної судово-психологічної експертизи є індивідуальні особливості психічної діяльності суїцидента.

Психологія суїциду. Відношення до життя і смерті в предсуїциді. Джерела і правила збору фактичної інформації. Права й обов'язки експертів.

Література:

1. Будиянский К.Ф. Юридическая психология. Учеб. пособие. - Одесса. 1998.
2. Еникеев М.И. Юридическая психология. Издательство:Норма, 2013. – 502 с.

3. Кикоть В.Я. (ред.) Юридическая психология. Учебник - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. - 479 с.
4. Коченов М.М. Введение в судебно-психологическую экспертизу, -М., 1980.
5. Кудрявцев И.А. Судебная психолого-психиатрическая экспертиза. -М.1988.
6. Ситковская О.Д. Судебно-психологическая экспертиза аффекта. – М., 1983.
7. Юридическая психология: хрестоматия / Сост. к общ. редакция Т.Н. Курбатовой. – СПб.; Питер, 2001.
8. Юридическая психология: хрестоматия / Сост. В.В. Романов, В.В. Романова - М., 2000.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

1. Наслідування та злочинність. Сучасні підходи до проблеми.
2. Психологічна структура діяльності юриста.
3. Соціально-психологічні механізми встановлення контакту з різними (за індивідуально-психологічними особливостями) типами допитуваних.
4. Структура та мотивація організованої злочинної групи.
5. Лідерство у групі. “Злодії у законі” як лідери злочинних угруповань.
6. Правова соціалізація та право слухняна поведінка особистості.
7. Типи, категорії та види злочинів, їх характеристика особистості.
8. Психологія неповнолітніх злочинців.
9. Соціально-психологічні механізми злочинної поведінки в сучасних умовах.
10. Психологічні механізми проведення слідчого експерименту.
11. Судово-психологічна експертиза. Порядок призначення та механізми проведення.
12. Етичні принципи діяльності судового експерта-психолога.
13. Призначення та проведення комплексної психолого-психіатричної судової експертизи.
14. Психологічна характеристика судової діяльності, її зміст та специфіка.
15. Психологія слідчої діяльності
16. Психологічні особливості учасників судової діяльності (прокурора, адвоката та судді).
17. Психологія засудженого, завдання та умови ре соціалізації.
18. Психологічні механізми допиту неповнолітніх свідків та призначення судово-психологічної експертизи.
19. Поняття про особистість злочинців та їх характеристика.
20. Злочинність та її соціально-психологічні аспекти.
21. Жорстокість як правова та морально-психологічна проблема. Її види та зміст.
22. Поняття, види та походження помилок у показаннях свідків.
23. Психологічна характеристика адаптації звільненого до умов життя на волі.
24. Будова тіла та характер за Кречмером (психобіограма).
25. Правова культура та поведінка особистості.
26. Психологічні особливості поведінки при перевірці на детекторі брехні.

27. Психологія судових суперечок и винесення вироку.
28. Психологічні аспекти відносин (адвоката) захисника та прокурора у суді.
29. Психологічні особливості діяльності господарського суду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. Психология преступника и расследование преступлений. – М., 1996.
2. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Юридическая психология: Учебник. – Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. – 596 с.
3. Баев О.Я. Тактика следственных действий. - Воронеж, 1995.
4. Белкин Р.С. (в соавторстве). Тактика следственных действий. - М., 1997.
5. Бочелюк В.Й. Юридична психологія. Навч. пос. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 336 с.
6. Будиянский М.Ф. Використання психологічних знань в розслідуванні злочинів. - Одесса: Астропрінт, 2001.
7. Будиянский Н.Ф., Новотная М.Д. Структурно-логическая схема общей и юридической психологии. - Одесса: Бахва, 1996.
8. Будиянский Н.Ф. Юридическая психология. Учеб. пособие. - Одесса, 1998.
9. Буткова Т.А. Психологическая компетентность сотрудников ОВД Ростов-на-Дону: Ростовский юридический институт МВД России, 2010. - 87 с
10. Васильев В.Л. Юридическая психология. 6-е изд., перераб. и доп. - СПб.: 2009. — 608 с.
11. Гаджиева Х.И. Юридическая психология Курс лекций. - Махачкала: ДГИНХ, 2011. - 299 с.
12. Глоточкин А.Д., Пирожков В.Ф., Исправительно-трудовая психология - Рязань, 1985.
13. Грановская Р.М. Элементы практической психологии. - ЛГУ, 1988
14. Дубинин Н.П., Карпец И.И., Кудрявцев В.Н. Генетика. Поведение. Ответственность. – М., 1989.
15. Дулов А.В. Судебная психология, - Минск, 1975.
16. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии, - М., 2008. - 512 с.
17. Еникеев М.И. Юридическая психология. Издательство: Норма, 2013. – 502 с.
18. Кертес И; Тактика и психологические основы допроса. - М., 1965,
19. Коновалова В.Е. Правовая психология. - Харьков, 1997.
20. Костицкий. М.В. Методологические основы юридической психологии. - М., 1965.
21. Котов Д.П., Шиханцова Г.Г. Психология следователя. - Воронеж, 1977,
22. Кузнецов Н.Ф. Проблемы криминальной детерминации. - МГУ, 1984.
23. Личность преступника как объект психологического исследования / Под ред. А.Р. Ратинова. - М., 1979.
24. Малкина-Пых И.Г. Психология поведения жертвы Серия: Справочник практического психолога. М.: Эксмо, 2006. — 1008 с.
25. Мерлун В.С. Лекции по психологии мотивов.- Пермь, 1971.
26. Преступность в истории человечества: монография / Ю. М. Антонян, О. Ю.

Звизжова. М.: Норма. 2012. 208 с.

27. Ратинов А.Р. Судебная психология для следователей. – М., 1967.

28. Ратинов А.Р., Ефремова Г.Х. Правовая психология и преступное поведение. - Красноярск. 1988.

29. Симонов П.В., Ершов А. М., Темперамент. Характер. Личность. – М.,1984.

2

30. Холыст Б. Криминология. - М. 1980.

31. Шибутани Т. Социальная психология. - М., 1969.

32. Шабанов В.П. Криминалистические методы оптимизации психологи взаимоотношений в ИТУ. - Гродно, 1995.

33. Яковенко С.І Злочинність неповнолітніх: причини, наслідки та шляхи запобігання: Навчальний посібник / Н.Ю.Максимова, Л.А.Мороз, Л.І.Мороз, С.І. Яковенко.– К.: КЮІ КНУВС, 2005.— 200 с.30.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ ПО КУРСУ «ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

1. Рання історія юридичної психології
2. Первинне оформлення юридичної психології як науки (XIX століття)
3. Історія психології в XX столітті
4. Система юридичної психології та її взаємозв'язок з іншими науками
5. Предмет і завдання юридичної психології
6. Класифікація методів юридичної психології
7. Пізнавальні психічні процеси в юридичній психології
8. Емоційно - вольові процеси в юридичній психології
9. Індивідуально - психологічні особливості особистості в юридичній психології
10. Мотиваційно - потребова сфера особистості в юридичній психології
11. Адаптація особистості
12. Методи оцінки особистості
13. Помилки сприйняття особистості і їх причини
14. Психологія юридичної праці: предмет і завдання юридичної праці
15. Етика і психологія правоохоронної діяльності
16. Система професійно необхідних якостей юриста: ідейно - моральні, морально - вольові якості
17. Структура професіограми слідчого
18. Психологічні вимоги до особистості судді, прокурора
19. Психологічні вимоги до особистості адвоката, експерта – криміналіста
20. Проблема професійної деформації юриста та шляхи її подолання
21. Предмет, завдання і методи кримінальної психології
22. Психологічні особливості особистості злочинця
23. Психологічні особливості розкрадачів, корисливо - насильницьких злочинців і злодіїв
24. Психологічні особливості гвалтівників і вбивць
25. Психологічні особливості кілерів і сексуальних вбивць – маніяків
26. Психологічні особливості жінок - злочинниць і випадкових злочинці

27. Психологія злочинного діяння: поняття, види, характеристика, структура
28. Психологія особливості окремих стадій допиту
29. Психологічні прийоми допиту обвинуваченого
30. Психологічні прийоми допиту свідка
31. Психологія очної ставки
32. Психологія потерпілого
33. Психологія обвинуваченого
34. Психологія свідків
35. Психологія обшуку і впізнання
36. Психологія слідчого експерименту
37. Загальна психологічна характеристика огляду місця злочину
38. Психологічні аспекти обшуку
39. Проблеми неповнолітніх в юридичній психології: девиантність, делінквентність, аддиктивність
40. Психологічні особливості слідства у справах неповнолітніх
41. Психологічні передумови девіантної поведінки
42. Види і характеристика кримінальних груп неповнолітніх
43. Загальні профілактичні заходи делінквентної поведінки
44. Цілі і завдання судово - психологічної експертизи
45. Підстави для обов'язкового призначення судово - медичної експертизи
46. Судово - психологічна експертиза емоційних станів
47. Різні види судово - психологічних експертиз: експертиза індивідуально - психологічних особливостей, посмертна експертиза
48. Різні види судово - психологічних експертиз: психолінгвістична експертиза, експертиза потерпілих у справах про сексуальні злочини
49. Комплексна психолого - психіатрична експертиза
50. Пенітенціарна (виправна) психологія: загальні положення

Тестові завдання до курсу «Юридична психологія»

Варіант 1.

1. Обведіть номер правильної відповіді:

Теоретичною базою для юридичної психології є:

- А. Криміналістика
- Б. Кримінальний процес
- В. Кримінальне право
- Г. Загальна психологія
- Д. Психологія в особливих умовах

2. Обведіть номер правильної відповіді:

Що не належить до методів наукового дослідження у юридичної психології:

- А. Спостереження

- Б. Експеримент
- В. Методи психологічного впливу на особистість
- Г. Вивчення продуктів (результатів) діяльності
- Д. Тестування (анкетування)

3. Обведіть номер правильної відповіді:

Що не належить до структури (основних напрямків) юридичної психології:

- А. Правова психологія
- Б. Кримінальна психологія
- В. Пенітенціарна психологія
- Г. Судово-психологічна експертиза
- Д. Психологія роботи в особливих умовах

4. Обведіть номер правильної відповіді:

Хто з низ же перерахованих вчених не визнає детермінацію злочинної поведінки виключно за рахунок соціального:

- А.Л. Леви - Брюль
- Б.Е. Дюркгейм
- В.Ч. Ломброзо
- Г.М. Вебер
- Д.Ж. Кетле

5. Обведіть номер правильної відповіді:

Який елемент не включає в себе правосвідомість:

- А. Когнітивний
- Б. Економічний
- В. Емоційний
- Г. Вольовий
- Д. Поведінковий

6. Обведіть номер правильної відповіді:

Хто вперше підняв питання про умовно-дострокове звільнення від покарання?

- А. І.М. Сеченов
- Б. М. Бехтерєв
- В. С.С. Корсаков,
- Г. А.Ф. Коні
- Д. М.М. Щербатов

7. Обведіть номер правильної відповіді:

Делінквентна поведінка це:

- А. система правопорушень, проступків
- Б. Норма поведінки в окремих професійних групах
- В. Загальний стан поведінки у суспільстві
- Г. Вид рольової поведінки

Д. Прояви психічного захворювання

8. Обведіть номер правильної відповіді:

Першим став експериментально вивчати питання про вплив навіювання на дитячі показання

- А.А. Біне
- Б.А. Фрейд
- В.К. Хорні
- Г.Г. Юнг
- Д.З. Фрейд

9. Обведіть номер правильної відповіді:

Що не відноситься до психологічних методів в діяльності юриста:

- А. Психологічний портрет та особливості його створення
- Б. Психологічні особливості брехні, приховування причетності та обставин
- В. Методи психологічного впливу
- Г. Екстремально-юридична психологія
- Д. Використання вербальних та невербальних заходів

10. Обведіть номер правильної відповіді:

Що не належить до причин об'єднання декількох осіб у злочинну групу:

- А. Неможливість вчинити злочин самому чи складність діяти інакше
- Б. Наявність сформованих антисуспільних інтересів учасників групи
- В. Особисті неформальні зв'язки та стосунки учасників групи
- Г. Побожування отримати покарання одному
- Д. Прийняті у групі норми поведінки, що визначають її орієнтацію на порушення закону та групову злочинну діяльність

11. Обведіть номер правильної відповіді:

Скільки осіб, як мінімум, повинно входити щоб кваліфікувати злочинну групу:

- А. 1;
- Б. 3;
- В. 5;
- Г. 2;
- Д. 4.

12. Обведіть номер правильної відповіді:

Що не входить до підготовки допиту:

- А. Створення інформаційної бази допиту
- Б. Визначення особи допитуваного
- В. Отримання консультацій експерта
- Г. Складення плану допиту
- Д. Попередження начальства про проведення допиту

13. Обведіть номер правильної відповіді:

Що не належить до джерел помилок оцінювання особистості працівником правоохоронних органів у оперативно-розшуковій діяльності?

- А. Стереотипи
- Б. Думка інших осіб
- В. Проекція
- Г. Гала-ефект
- Д. Погодні умови

14. Обведіть номер правильної відповіді:

Що не належить до програми психологічного вивчення об'єктів оперативно-розшукової діяльності:

- А. Психофізіологічні особливості особи
- Б. Фінансово-економічний стан особи
- В. Індивідуально-психологічні особливості
- Г. Соціально-психологічні якості
- Д. Інтелект особи

15. Обведіть номер правильної відповіді:

Що не належить до основних напрямів психологічного консультування в юридичному процесі:

- А. Психологічний аналіз тактики розслідування
- Б. Посмертна експертиза
- В. Психологічний аналіз особистості злочинця
- Г. Психологічний аналіз особистості неповнолітнього
- Д. Психологічна експертиза в складі комплексних експертів у справах про ДТП

16. Обведіть номер правильної відповіді:

Коли призначається судово-психологічна експертиза в кримінальному процесі:

- А. При судовому розгляді кримінальних справ
- Б. До порушення кримінальної справи
- В. Після порушення кримінальної справи
- Г. При проведенні розшуково-оперативних заходів
- Д. При оскарженні вироку суду по кримінальній справі

17. Обведіть номер правильної відповіді:

Хто проводить судово-психологічну експертизу:

- А. Психолог консультант
- Б. Психолог-експерт
- В. Психолог-спеціаліст
- Г. Психолог-практик
- Д. Викладач психології

18. Обведіть номер правильної відповіді:

Від чого залежить ефективність проведення судово-психологічної експертизи:

- А. Від компетентності та професійності експерту
- Б. Від психологічного стану слідчого, який призначає судово-психологічну експертизу
- В. Від кримінального досвіду обслідуваного
- Г. Від професійного рівня суддів, які складають кримінальну справу;
- Д. Від психічного стану свідків

19. Обведіть номер правильної відповіді:

Пенітенціарна психологія це:

- А. Психологія розшуку
- Б. Психологія слідчої діяльності
- В. Психологія судових справ
- Г. Виправно-трудова психологія
- Д. Гендерна психологія засуджених

20. Обведіть номер правильної відповіді:

Що не належить до системи цінностей кримінальної субкультури у місцях позбавлення волі:

- А. Кругова порука
- Б. Відданість традиціям злочинів
- В. Суворе дотримання «законів» злочинного світу
- Г. Романтика злочинної діяльності
- Д. Співпраця з представниками правоохоронних органів

Варіант 2**1. Обведіть номер правильної відповіді:**

Скільки етапів розвитку юридичної психології можна виділити?

- А. Один етап
- Б. Два етапи
- В. Три етапи
- Г. Чотири етапи
- Д. П'ять етапів

2. Обведіть номер правильної відповіді:

Коли виникли перші спроби систематичного вирішення деяких завдань юриспруденції методами психології?

- А. У XIIV столітті
- Б. XIII столітті

- В. XIX столітті
- Г. XX столітті
- Д. XXI столітті

3. Обведіть номер правильної відповіді:

Який вчений обґрунтовував заходи щодо попередження злочинів, засновані на обліку психології особистості злочинця?

- А. І.Т. Посошков
- Б. А.Н. Радищев
- В. М.М. Щербатов
- Г. В.Н. Татищев
- Д. П.І. Ковалевський

4. Обведіть номер правильної відповіді:

Що належить до причин злочинності:

- А. Результат обставин та випадків
- Б. Результат виховання особистості та обставин
- В. Результат складної взаємодії випадку та мотиву особистості
- Г. Результат складної взаємодії фізичного та психічного розвитку
- Д. Результат складної взаємодії особливостей особистості та середовища

5. Обведіть номер правильної відповіді:

Перші психологічні рекомендації щодо допиту обвинувачених і свідків, класифікація злочинців належать

- А.І. Т. Посошкову
- Б.І.С. Баршева
- В.А.У. Фрезі
- Г.Л.Є. Владимирову
- Д.П.С. Лапласу

6. Обведіть номер правильної відповіді:

Яке з тверджень не входить в схему П.С. Лапласа?

- А. Свідок не помиляється і не бреше
- Б. Свідок не бреше, але помиляється
- В. Свідок не помиляється, але бреше
- Г. Свідок не був очевидцем події
- Д. Свідок і бреше, і помиляється

7. Обведіть номер правильної відповіді:

Питання про поділ психопатології та правової психології, а також введенні цих наук в курс юридичної освіти в 1899 р. поставив

- А.А.Ф. Коні
- Б.С.С. Корсаков
- В.П.І. Ковалевський

Г.П.С. Лаплас
Д.А.У. Фрезе

8. Обведіть номер правильної відповіді:

Як називається в США фахівець-психолог, який складає психологічний портрет злочинця:

- А) Провайдер
- Б) Кінолог
- В) Профайлер
- Г) Коп
- Д) Розвідник

9. Обведіть номер правильної відповіді:

Ф. Ушаков у трактаті «Про право і цілі покарання» головним вважав

- А. Ізоляцію злочинця
- Б. Засудження злочинця
- В. Дотримання законності
- Г. Приведення злочинця до каяття
- Д. Принцип справедливості

10. Обведіть номер правильної відповіді:

У 1902 році експерименти з визначення ступеня достовірності показань свідків виробляв німецький психолог

- А.З. Фрейд
- Б.У. Штерн
- В.А. Фрейд
- Г.Г. Юнг
- Д.А. Адлер

11. Обведіть номер правильної відповіді:

В. Штерн стверджував , що показання свідків

- А. Принципово недостовірні
- Б. Частково достовірні
- В. Вибірково достовірні
- Г. Виключно достовірні
- Д. Ситуативно достовірні

12. Обведіть номер правильної відповіді:

Кінець 19 в. - Початок 20 в. характеризується

- А. Соціологізація кримінологічного знання
- Б. Біологізації кримінологічного знання
- В. Ресоціалізацією кримінологічного знання
- Г. Антропологізацію кримінологічного знання
- Д. Систематизації кримінологічного знання

13. Обведіть номер правильної відповіді:

Хто з учених минулого пояснював кримінальну спрямованість особистості особливостями будови тіла людини?

- А.Е. Дюркгейм
- Б.Ч. Ламброзо
- В.З. Фрейд
- Г.К. Юнг
- Д.В.М. Бехтерев

14. Обведіть номер правильної відповіді:

Відкриття синдрому Клайнфельтера полягає

- А. У генетичних порушення
- Б. У вегетативних порушеннях
- В. В психічних відхиленнях
- Г. У поведінкових девіаціях
- Д. У хромосомних порушеннях

15. Обведіть номер правильної відповіді:

Хто з учених вперше сформулював принципи роботи приладу, який згодом отримав найменування «викривач брехні»?

- А.С.С. Корсаков
- Б.Ч. Ломброзо
- В.А.Р. Лурія
- Г.В.М. Бехтерев
- Д.В.П. Сербський

16. Обведіть номер правильної відповіді:

Нездатність особи нести відповідальність за протиправне діяння в силу хворобливого стану психіки це:

- А. Невроз
- Б. Стрес
- В. Неосудність
- Г. Загальмованість
- Д. Дистрес

17. Обведіть номер правильної відповіді:

Факт того, що більшість правопорушень відбувається підлітками у групі, пояснюється властивою даному віку:

- А. Реакцією групування
- Б. Реакцією фрустрації
- В. Самотністю
- Г. Страхом
- Д. Тривожністю

18. Обведіть номер правильної відповіді:

Чим відрізняється зміст особистості злочинця від змісту особистості правослухняної громадянина?

- А. Не відрізняється нічим
- Б. Відрізняється протилежністю моральних принципів, життєвим досвідом, знаннями та вміннями , а також мотивами поведінки
- В. Злочинець не знає законів , а законослухняна людина їх знає
- Г. Якщо злочинець розкається, то не відрізняється
- Д. Законослухняний може керувати своїми емоціями, а злочинець – ні

19. Обведіть номер правильної відповіді:

Що таке мотив злочину?

- А. Це той предмет, який людина збирається отримати злочинним шляхом.
- Б. Це спонукання, яке змушує порушити закон заради задоволення своєї потреби.
- В. Це пояснення свого вчинку, яке затриманий дає слідству
- Г. Потреба, яку відчуває людина для досягнення злочинної мети
- Д. Процес вироблення рішення вчинити злочин

20. Обведіть номер правильної відповіді:

Постпенітенціарна допомога включає

- А. Діагностику
- Б. Психоаналіз
- В. Працевлаштування
- Г. Групову терапію
- Д. Ребефінг

ЗМІСТ

Тема 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	3
Тема 2. ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ.....	4
Тема 3. КРИМІНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ.....	7
Тема 4. ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ЮРИСТА.....	9
Тема 5. ПСИХОЛОГІЯ РОБОТИ З ПЕРСОНАЛОМ ЮРИДИЧНИХ ОРГАНІВ.....	12
Тема 6. ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	14
Тема 7. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ЮРИДИЧНИХ ДІЙ.....	17

Тема 8. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ЮРИДИЧНИХ ДІЙ ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ РІЗНИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	20
РОБОЧА ПРОГРАМА СЕМІНАРСЬКИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ «ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ».....	24
Тема 1. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	24
Тема 2. ПСИХОЛОГІЧНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	27
Тема 3. КРИМІНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ.....	31
Тема 4. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЮРИСТА.....	33
Тема 5. ПСИХОЛОГІЧНІ ДІЇ В ПРАВОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	37
ТЕМИ РЕФЕРАТІВ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	39
ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ ПО КУРСУ «ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ».....	41
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДО КУРСУ.....	42